

Libris

VICTOR HUGO

Respect pentru oameni și cărți

COCOȘATUL de la NOTRE DAME

REGIS
GROUP

CUPRINS

Capitolul I

1. Sala cea mare	5
2. Pierre Gringoire.....	17
3. Domnul cardinal.....	24
4. Jacques Coppenole	29
5. Quasimodo	37
6. Esmeralda.....	43

Capitolul II

1. De la Scylla la Carybda	45
2. Piața Grevei	47
3. Besos para golpes	49
4. Inconveniente de a urmări o femeie frumoasă seara pe străzi	56
5. Urmarea inconvenientelor.....	60
6. Ulciorul spart	62
7. O noapte de nuntă	78

Capitolul III

1. Notre Dame.....	86
2. Parisul din Zbor	93

Capitolul IV

1. Inimile bune.....	111
2. Claude Frollo.....	114
3. Immanis pecoris custos, immanitor ipse.....	118
4. Câinele și stăpânul său	124
5. Urmare la Claude Frollo	125
6. Nepopularitate	130

Capitolul V

1. Abbas beati Martini.....	131
2. Aceasta o va omorî pe aceea	141

Capitolul VI

1. Privire imparțială asupra vechii magistraturi.....	153
2. Gaura guzganilor	162
3. Povestea unei plăcinte făcută din făină de porumb	166
4. O lacrimă pentru o picătură de apă.....	184
5. Sfârșitul poveștii plăcintei	192

Capitolul VII

1. Despre primejdia de a-ți încredința secretul unei capre.....	193
2. Un preot și un filozof sunt două ființe deosebite	205
3. Clopotele	213
4. ANAGKH.....	216

5. Cei doi bărbați îmbrăcați în negru.....	227
6. Efectul pe care îl pot produce șapte insulte spuse în gura mare	232
7. Călugărul ursuz.....	236
8. Utilitatea ferestrelor care dau spre râu	243

Capitolul VIII

1. Talerul transformat într-o frunză uscată.....	250
2. Urmarea talerului schimbat într-o frunză uscată.....	258
3. Sfârșitul talerului schimbat într-o frunză uscată.....	262
4. Lasciate ogni speranza.....	265
5. Mama	277
6. Trei inimi de bărbați făcute diferit.....	280

Capitolul IX

1. Febra.....	295
2. Cocoșat, chior, șchiop	305
3. Surd	308
4. Gresie și cristal	311
5. Cheia de la Porte-Rouge.....	320
6. Urmare la cheia de la Porte-Rouge	321

Capitolul X

1. Lui Gringoire îi vin mai multe idei bune în strada Bernardinilor	325
2. Fă-te haimana.....	334

CAPITOLUL UNU

I

SALA CEA MARE

Se împlinesc astăzi trei sute patruzeci și opt de ani, șase luni și nouăsprezece zile din ziua când parizienii se deșteptară în zgomotul tuturor clopotelor, ce sunau din toată puterea în insula Cité, la universitate și în oraș.

Cu toate acestea, istoria nu a păstrat amintirea zilei de 6 ianuarie 1482. Nu era nimic deosebit în evenimentul care punea astfel în mișcare, dis-de-dimineată, clopotele și pe burghezii din Paris. Nu era nici vreo năvală a picarzilor sau a bourguignonilor, nici vreo procesiune de vânătoare, nici vreo revoltă a școlarilor ca aceea din orașul Laas, dar nici vreo intrare în oraș a prea temutului nostru senior regele, sau vreo spânzurătoare a hoților sau hoățelor, ordonată de justiția din Paris. Nu era nici sosirea pe neașteptate, așa de obișnuită în secolul al XV-lea, a vreunui ambasador înzorzonat. Trecuseră abia două zile de când ultima cavalcadă de genul acesta, aceea a ambasadorilor flamanzi însărcinați de a duce la bun sfârșit căsătoria între fiul cel mare al regelui Franței și Margareta de Flandra, își făcuse intrarea în Paris, spre marea neplăcere a domnului cardinal de Bourbon, care, pentru a fi pe placul regelui, fusese silit să primească bine toată ceata aceea de primari flamanzi și să-i ospăteze în palatul său de la Bourbon, pe când o ploaie torențială inunda la poarta-i mărețele sale tapițerii.

Ziua aceasta de 6 ianuarie, care pune în mișcare toată populația Parisului, cum zicea Jehan de Troyes, era serbarea, obișnuită din moși strămoși, a zilei regilor și a petrecerii nebunilor.

În ziua aceea trebuiau să aibă loc focuri de artificii în piața Grevei, plantare de pomi la capela Braque și reprezentarea unei piese biblice la Palatul de Justiție. Strigarea fusese făcută în ajun cu sunete de trompetă la răspântii, de către servitorii domnului intendent general, îmbrăcați în frumoase bluze de pânză violetă cu mari cruci albe pe piept.

Mulțimea burghezilor și burghezelor se îndrepta deci din toate părțile, dis-de-dimineată, după ce își încuiaseră casele și își închiseră prăvăliile, spre unul dintre cele trei locuri desemnate.

Fiecare se hotărâse, fie pentru focul de artificii, fie pentru sădirea arborilor, fie pentru reprezentarea piesei biblice. Trebuie să o spun, spre lauda vechiului bun simț al acelor gură-cască din Paris, că cea mai mare

parte din mulțimea aceea se îndrepta spre focul de artificii, care era la modă, sau spre marea sală a Palatului, unde avea să se reprezinte piesa biblică, sală bine acoperită și închisă, încât curioșii se înțeleseseră să lase sârmanii arbori abia înfloriți să tremure de frig singuri sub cerul lui ianuarie, în cimitirul carpei Braque.

Poporul se revărsa mai cu seamă pe aleile Palatului de Justiție, pentru că se știa că ambasadorii flamanzi, sosiți cu două zile mai înainte, aveau să asiste la reprezentarea piesei și la alegerea papilor nebuni, care avea să aibă loc de asemenea în sala cea mare.

Nu era lucru ușor să pătrunzi în ziua aceea în sala mare, ce avea renumele de a fi cel mai mare loc acoperit din lume. Este adevărat că Sauval nu măsurase încă marea sală a castelului de Montargis. Piața Palatului, ticsită de popor, oferea curioșilor de la ferestre aspectul unei mări, în care cinci sau șase străzi, ca tot atâtea guri de fluvii, vărsau la fiecare moment noi valuri de capete. Undele acelei mulțimi, ce creștea neconținut, se loveau de colțurile caselor, care ieșeau ici și colo, ca tot atâtea limbi de pământ din bazinul neregulat al pietii.

În mijlocul înaltei fațade gotice a Palatului, scara cea mare, urcată și coborâtă întruna de către un îndoit curent, care, după ce se frământase sub peronul intermediar, se răspândea în mari valuri pe cele două pante laterale, suvoia fără încetare în piață ca o cascadă într-un lac.

Strigătele, râsetele, tropăiturile acelor mii de picioare făceau un zgomot și un vuiet infernal.

Din când în când, zgomotul și vuietul acela se mărea, curentul care împingea toată mulțimea aceea spre scara cea mare dădea înapoi, se turlbura și făcea vârtejuri.

Era lovitura bruscă a unui arcaș, sau calul vreunui sergent, ce alerga spre a restabili ordinea; tradiție admirabilă pe care a păstrat-o jandarmeria noastră din Paris.

La uși, la ferestre și pe acoperișuri furnicau mii de figuri burgheze, liniștite și cinstite, privind Palatul ori mulțimea și nedorind mai mult decât atât; căci foarte mulți oameni din Paris se mulțumesc numai cu spectacolul spectatorilor; lucru pentru noi foarte curios: e ca un zid în dosul căruia se petrece ceva.

Dacă ne-ar putea fi dat nouă, oamenilor din 1830, să cunoaștem gândurile parizienilor aceia din secolul cinsprezece și de a intra cu ei, târâți, înghionțiți și dați peste cap, în sala aceea imensă a Palatului, așa de mică în ziua de 6 ianuarie 1482, priveliștea nu ar fi nici fără interes, nici fără farmec, și am avea în jurul nostru o mulțime de lucruri vechi,

care ne-ar impresiona.

Dacă cititorul consimte la aceasta, vom încerca să regăsim impresia pe care el ar fi avut-o împreună cu noi trecând pragul acelei săli mari în mijlocul cetei aceleia îmbrăcate în tunici, bluze soldățești și fuste excentrice.

Mai întâi simțai vâjăitură în urechi și scânteiere în ochi. Deasupra capetelor se afla o dublă boltă în ogivă, câptușită cu sculpturi în lemn, zugrăvită ca cerul și ornată cu crini de aur; iar dedesubt un pavaj de marmură, la care albul alterna cu negrul. La câțiva pași de noi, un stâlp enorm, apoi un altul, și un altul, cu totul șapte stâlpi în lungimea sălii, susținea în mijlocul largimii sale buzele dublei bolți. În jurul primilor patru stâlpi, prăvălii ce străluceau de atâtea sticlărie și fluturași de aur se aflau împrejurul ultimelor trei bănci de stejar, uzate și lustruite de pantofii avocaților și roba procurorilor.

În jurul sălii, de-a lungul zidurilor înalte, între uși, între ferestre și între stâlpi, se vedea șirul nesfârșit al regilor Franței începând cu Pharamond; regi trândavi, cu brațele lăsate în jos și cu ochii aplecați, sau regi viteji și războinici, cu capul și mâinile ridicate curajos spre cer. Apoi, la înaltele ferestre ogivale, se oglindeau geamuri de fel și fel de culori; la largile ieșiri ale sălii existau uși bogate și fin sculptate; și totul, bolți, stâlpi, ziduri, pervazuri, tăblii, uși, statui, erau acoperite de sus până jos de o splendidă culoare albastră și aurie, care, întunecată puțin la epoca la care noi o vedem, dispăruse aproape cu totul sub praful și pânzele de păianjen în anul de grație 1549.

Închipuiți-vă cum sala aceea imensă și lungă, luminată de lumina palidă a unei zile de ianuarie, inundată de o mulțime pestriță și zgomotoasă, care se târâște de-a lungul zidurilor și înconjoară cei șapte stâlpi, și veți avea o idee confuză despre ansamblul tabloului, căruia noi vom încerca să-i indicăm mai precis curioasele amănunte.

Este sigur că dacă Ravaillac nu l-ar fi asasinat pe regele Henric al IV-lea, nu ar fi existat dosare ale procesului lui Ravaillac depuse la grefa Palatului de Justiție; nu ar fi fost complici care să facă să dispară acele dosare; prin urmare, nu s-ar fi găsit incendiari, nevoiți din lipsa unui alt mijloc mai bun, să dea foc grefei pentru a arde piesele procesului, să dea foc Palatului de Justiție pentru a arde grefa; prin urmare, nu ar fi avut loc incendiul din 1618. Vechiul Palat ar fi fost încă în picioare cu vechea sa sală mare. Atunci le-aș putea zice cititorilor: Duceți-vă să o vedeți; și noi am fi astfel amândoi dispensați, eu de a o face și el de a citi o descripție imperfectă. Ceea ce probează adevărul faptului că marile evenimente au

urmări incalculabile.

Este adevărat că ar fi foarte posibil ca Ravailiac să nu fi avut complici, sau că aceștia, dacă din întâmplare el avea, să nu aibă nici un amestec în incendiul din 1618. Există alte două explicații plauzibile. Întâi, marea stea în flăcări, lată de un picior și înaltă de un cot, căzu, după cum fiecare știe, din cer pe Palat, la 7 martie, după miezul nopții. A doua ar fi catrenul lui Théophile:

Desigur, fu un joc neașteptat

Când la Paris madame Justiția

Pentru că mâncase prea piperat,

Își puse foc întregului palat.

Orice veți crede despre aceasta întreită explicație politică, fizică, poetică, a incendiului Palatului de Justiție din 1618, rezultă din nenorocire că elementul principal este incendiul. Grație acestei catastrofe, ori a diverselor reparații succesive care au distrus ceea ce catastrofa crușase, rămâne prea puțin din această primă locuință a regilor Franței, din palatul acela mai vechi decât Luvru, construit încă din vremea lui Filip Frumosul, și atât de vechi încât i se căutau urmele printre clădirile ridicate de către regele Robert și descrise de către Helgaldus. Aproape totul a dispărut. Ce a devenit cancelaria în care sfântul Ludovic își consuma căsătoria? Grădina în care el împărțea dreptatea, „îmbrăcat într-o fustă de camelot, cu o bluză de postav ordinar fără mâneci iar pe deasupra o manta de santal negru, culcat pe covoare, cu Joinville”? Unde se află camera lui Sigismund? Dar a lui Carol al IV-lea? Dar a lui Ioan fără Țară? Unde este scara de pe care Carol al IV-lea a promulgat edictul său de grație? Lapedea pe care Marcel i-a sugrumat, în prezența fiului mai mare al regelui Franței, pe Robert de Clermont și pe mareșalul de Champagne? Ghișeul unde fură rupte în bucăți bulele falsului papă Benedict, și de unde porniră aceia care le aduseseră îmbrăcați cu mitra pe cap în batjocură, și recunoscându-și greșelile prin întreg Parisul? Și sala cea mare cu auriturile, cu azurul său, cu ogivele sale, cu statuetele sale, cu stâlpii săi, cu imensa sa boltă, toată ciopârțită de sculpturi? Și camera aurită? Și leul de piatră care stătea la ușă, în genunchi, cu capul plecat, cu coada între picioare, ca leiul tronului regelui Solomon, în atitudinea umilă care convine forței în fața justiției! Și frumoasele uși? Și frumoasele geamuri? Și frecătorile cizelate care o descurajau pe Biscornette? Și delicatele lucrări de tâmplărie ale lui Hancy? Ce a făcut timpul, ce au făcut oamenii din minunile acestea? Ce ni s-a dat pentru toate acestea, pentru toată istoria aceea galică,

pentru toată arta aceea gotică?

Dar să revenim la sala cea mare a adevăratului vechi palat.

Cele două extremități ale acestui gigantic palalelogram erau ocupate, una de către vestita masă de marmură, atât de lungă, de lată și de groasă încât niciodată nu s-a văzut, spun vechile hârtii seniorale, într-un stil ce i-ar fi plăcut și lui Gargantua, o asemenea bucată de marmură pe lume; iar cealaltă de capela unde Ludovic al XI-lea pusese să fie sculptat în genunchi în fața Fecioarei, și de unde el luase, fără să-i pese că rămân două locuri goale în rândul statuetelor regale, statuetele lui Carol cel Mare și a sfântului Ludovic, doi sfinți pe care el îi credea foarte influenți în cer, ca regi ai Franței. Capela aceasta, nouă încă, clădită abia de șase ani, era toată în genul acela fermecător de arhitectură delicată, de sculptură minunată, de fină și profundă cizelare, care arată la noi sfârșitul erei gotice perpetuându-se până către sfârșitul secolului al XVI-lea în fanteziile feerice ale Renașterii. Mica rozetă făcută deasupra fațadei era o capodoperă de finețe și grație; ai fi zis că este o stea de dantelă.

În mijlocul sălii, în fața ușii celei mari, o estradă de brocart auriu, lipită în zid și în care era făcută o intrare particulară printr-o fereastră a sălii camerei aurite, fusese ridicată pentru trimișii flamanzi și pentru celelalte personaje însemnate, invitate la reprezentarea piesei biblice.

Pe masa de marmură trebuia, după obicei, să fie reprezentată piesa. Ea fusese pregătită pentru aceasta încă de dimineață. Bogata sa placă de marmură, cu totul lustruită de breasla avocaților, suporta o colivie de lemn destul de înaltă, a cărei suprafață superioară, accesibilă privirii întregii săli, trebuia să servească drept scenă, și al cărui interior mascat de către tapițerii trebuia să țină loc de vestiar personajelor piesei. O scară așezată în mod naiv în afară, trebuia să stabilească comunicarea între scenă și vestiar și să-și pună la dispoziție ordinele sale trepte pentru intrări și ieșiri.

Nu exista personaj sau lovitură de teatru care să nu se fi suit pe scara aceea. Nevinovată copilărie a artei și a mașinilor!

Patru sergenți ai judecătoriei Palatului, gardieni obligați să ia parte la toate petrecerile poporului, în zilele de sărbătoare ca și în zilele de execuție, stăteau în picioare la cele patru colțuri ale mesei de marmură.

Tocmai când aveau să bată orele doisprezece la prânz la marele orologiu al palatului, trebuia să înceapă piesa. Era prea târziu, fără îndoială, pentru o reprezentație teatrală; dar trebuia să se aleagă ora dorită de către ambasadori.

Ori toată lumea aștepta de dimineață. Foarte mulți dintre acei cinstiți curioși tremurau de frig de la ivirea zorilor, în fața scării Palatului; unii chiar afirmau că au stat toată noaptea pe pragul ușii celei mari, pentru a fi siguri că vor intra cei dintâi. Mulțimea se îngroșa în fiecare moment și, ca o apă care își depășește nivelul, începea să se suie de-a lungul zidului, să se umfle în jurul stâlpilor, și să se reverse pe partea de sus a zidului, pe ciubuce, pe pervazurile ferestrelor, pe ieșiturile arhitecturii, pe toate reliefurile sculpturii. Astfel, jena, nerăbdarea, plictiseala, libertatea unei zile de cinism și de nebunie, certurile care izbucneau în tot momentul pentru vreo lovitură de cot sau pentru vreo gheață potcovită, oboseala unei lungi așteptări, dădeau cu mult înainte de ora sosirii ambasadorilor, cu accent înțepat și amar vuietului poporului acela închis, împachetat, împins, strivit, sugrumat. Nu se auzeau decât plângeri și înjurături la adresa flamanzilor, a starostelui negustorilor, a cardinalului de Bourbon, a judecătorului Palatului, a domnișoarei Margareta de Austria, contra sergenților, frigului, căldurii, vremii rele, episcopului din Paris, papei nebunilor, statuțelor, stâlpilor, ușii aceleia închise sau ferestrei aceleia deschise; totul spre marea atracție a bandelor de școlari și de lachei răspândiți în mulțime, ce-și aruncau glumele și ironiile lor și întărau, pentru a ne exprima astfel, cu înțepături de ac, supărarea generală.

Era un grup de drăcoși dintre aceștia veseli care, după ce scoaseră geamurile unei ferestre, se așezară cu îndrăzneală pe partea de sus a zidului care susținea acoperișul și de acolo își aruncau rând pe rând privirile și glumele, înăuntru și în afară, la mulțimea din sală și la cea din piață. După gesturile lor bațjocoritoare, după râsetele lor răsunătoare și după strigătele glumețe pe care le schimbau de la un capăt la celălalt al sălii cu camarazii lor, era ușor de judecat că tinerii aceia nu împărțeau oboseala și plictiseala restului asistenței, iar ei știau foarte bine, pentru distracția lor deosebită, să scoată din ceea ce aveau în fața ochilor un spectacol care îi făcea să-l aștepte răbdători pe celălalt.

— Pe legea mea, tu ești, Joannes Frollo de Molendino! striga unul dintre ei unui fel de drăcușor mic și blond, cu o figură frumoasă și rea, agățat de partea de sus a unei coloane; te numești foarte bine Jehan du Moulin, căci cele două brațe și picioare ale tale au aerul a patru aripi care merg după vânt. De când te afli acolo?

— Din grația dracului, răspunse Joannes Frollo, sunt mai bine de patru ceasuri și sper că ele mi se vor socoti, scăzându-mi-se din purgatoriu. I-am auzit pe cei opt cântăreți ai regelui Siciliei întonând primul verset al

liturghiei celei mari de la ceasurile șapte în Sfânta-Capelă.

— Frumoși cântăreți! reluă celălalt, și au vocea mai ascuțită decât bonetul lor! Înainte de a creea o liturghie sfântului Ioan, regele ar fi făcut bine să se intereseze dacă sfântului Ioan îi plăcea latina psalmodiată cu accent provençal.

— A făcut aceasta tocmai pentru a-i întrebuița pe acei blestemați de cântăreți ai regelui Siciliei! striga înțepat o femeie bătrână, în mulțime, la poalele ferestrei. Vă întrebi! O mie de franci parizieni pentru o liturghie! Și încă luați din vânzarea peștelui de mare în halele Parisului!

— Tăcere! Bătrâno, reluă un personaj gras și serios, care se ținea de nas lângă negustoreasa de pește, trebuia să se facă o liturghie. Ai vrea ca regele să se îmbolnăvească din nou?

— Foarte bine vorbești, domnule Gilles Lecorne, maestru blănar al regelui! strigă micul școlar agățat de coloană.

Un râset al tuturor școlarilor izbucni la auzul numelui nenorocit al sârmanului blănar al regelui.

— Lecornu! Gilles Lecornu! ziceau unii.

— *Cornutus et hirsutus!** reluă un altul.

— Hei! Desigur, continuă micul drac al coloanei. De ce râd? Doar este un om cinstit Gilles Lecorne, frate cu Jehan Lecorne, intendent al palatului regal, fiu al lui Mahiet Lecorne, prim notar al văduvei Vincennes, toți burghezi din Paris, toți însurați din tată-n fiu!

Veselia se mări și mai mult. Grasul blănar, fără să răspundă vreun cuvânt, se silea să scape de privirile fixate asupra sa din toate părțile, dar nădușea și sufla în zadar. Ca o pană care pătrunde în lemn, forțările pe care le făcea nu-i serveau decât să întepenească și mai solid în umerii vecinilor săi, larga sa față apoplectică, roșie ca focul de ciudă și de furie.

În fine un domn gras, scurt și venerabil ca și el îi veni în ajutor.

— Mârșavie! Niște școlari să vorbească astfel unui burghez! Pe vremea mea ar fi fost bătuți cu un snop de nuiele, care ar fi fost apoi arse.

Întreaga bandă începu să rădă.

— Hei! Cine trănănește? Cine este cucuveaua aceea?

— Ascultă, îl recunosc, zise unul; este jupân André Musnier.

— Pentru că el este unul dintre cei patru librari ai Universității! zise celălalt.

— Toate sunt câte patru în prăvălia aceea, strigă un al treilea, cele patru națiuni, cele patru facultăți, cele patru sărbători, cei patru procurori, cei patru electori, cei patru librari.

Încornoratul și părosul. (latină)